

SOSIAALITYÖN TOISEUTTAVIA TULKINTOJA PURKAMASSA – ESIMERKKINÄ KUNNIAAN LIITTYVÄ VÄKIVALTA

Eeva Elfving Ström: *YTM, väitöskirjantutkija, Jyväskylän yliopiston Kokkolan yliopistokeskus Chydenius*

eeva.elfstrom@jyu.fi

Janus vol. 32 (3) 2024, 267–282

Tiivistelmä

Artikkeli käsittelee sosiaalityön toiseuttavia tulkintoja erityisesti kunniaan liittyvän väkivallan kontekstissa. Se analysoi, miten kunniaan liittyvä väkivalta nähdään sosiaalisena ongelmana suomalaisessa sosiaalityössä ja millaisia tulkintoja sen yhteydessä tehdään. Artikkelin korostaa toiseuttamisen ongelmaa, jossa yksilöt jaotellaan ”meihin” ja ”muihin” kulttuuristen erojen perusteella, mikä luo hierarkioita. Tutkimuksessa käytetään sosiaalityöntekijöiltä kerättyä aineistoa, joka paljastaa kulttuuriin oletuksiin perustuvia tulkintoja. Artikkelin painottaa kriittisen reflektion tärkeyttä sosiaalityön käytännössä, jotta toiseuttavia tulkintoja voidaan purkaa ja uhrien tukeminen voidaan toteuttaa asianmukaisesti.

JOHDANTO

Ongelmien tulkinta ja nimeäminen ovat keskeisiä sosiaalityöntekijän työtehtäviä. Normaalin tai toivotun asiantilain määrittelyä ohjaavat erilaiset kulttuuriset taustaolettamukset ja normit. Esimerkiksi lastensuojelussa suomalaisia tapoja ja kulttuuria käytetään tulkintakehyksenä, kun perustellaan normaalia ja toivottavia lastenkasvatus tapoja (Anis 2008, 94). Ongelmanmäärittely taas ohjaa sitä, millaista apua asiakas saa (Juhila 2006; myös Jokinen ym. 1995). Siksi sosiaalityössä tulee tunnistaa myös, millaisten taustaolettamusten ja käytäntöjen pohjalta tulkintoja ongelmista tehdään (Kivipelto 2004, 259).

Tässä artikkelissa analysoin sitä, millaisena sosiaalisena ongelmana kunniaan liittyvä väkivalta nähdään suomalaisessa sosiaalityössä ja millaisia tulkintoja sen yhteydessä tehdään. Pohjoismaiset tutkimukset osoittavat, että sosiaali-

työntekijöiden työskennellessä muualta muuttaneiden parissa, he nimeävät sosiaalisten ongelmien syyksi asiakkaiden kulttuuriset erot suhteessa valtakulttuuriin (esim. Jönsson 2013; Eliassi 2015). Tämä johtaa kulttuurin perusteella toiseuttamiseen (Rugkäsa & Ylvisaker 2021). Toiseuttamisella tarkoitetaan henkilöiden nimeämistä ja jaottelua ”meiksi” ja ”muiksi”. Toiseuttamista tapahtuu, mikäli valtaväestö ymmärtää oman kulttuurinsa luonnollisena tai neutraalina ja ”muiksi” nimettyjä henkilöitä tarkastellaan ensisijaisesti stereotyyppien kautta. Näin luodaan erotteille perustuvia hierarkioita. (Elfving Ström 2021.)

Erityisesti kunniaan liittyvän väkivallan on todettu olevan yhteydessä toiseuttaviin tulkintoihin (Keskinen 2012, 297–298, 301). Vaikka kulttuurilla on merkitystä joissain väkivaltatapauksissa, voivat niihin liittyvät tulkinnat myös

 Janus

 VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.jyu.fi/janus

vahvistaa vähemmistöjä toiseuttavia ajattelutapoja (Honkatukia & Myllylä 2018, 202–203). Olsson ja Bergman (2022) kuvaavat sosiaalityön suhdetta kunniaan liittyvään väkivaltaan osuvasti. Heidän mukaansa sosiaalityössä on kyettävä suojelemaan sekä kunniaan liittyvän väkivallan uhreja että vähemmistöjä kulttuuriselta toiseuttamiselta (emt. 204–207).

Tässä artikkelissa kysyn, miten toiseuttaminen näkyy sosiaalityöntekijöiden tulkinnoissa kunniaan liittyvästä väkivallasta ja sen kohderyhmistä. Aihetta on tärkeää tutkia, jotta asiakkaita toiseuttavia ajattelutapoja voidaan purkaa ja kunniaan liittyvän väkivallan uhreja auttaa asianmukaisesti. Tarkastelen aluksi kunniaan liittyvää väkivaltaa koskevan tutkimuskirjallisuuden keskeisimpiä keskusteluita. Sen jälkeen esittelen aineistoni ja analyysini. Lopuksi esitän tutkimuksen tulokset ja pohdin, miten sosiaalityössä voidaan työskennellä kulttuuriseksi nimetyn väkivaltailmiön kanssa toiseuttavia tulkinottoja välttämättä.

Kunniaan liittyvä väkivalta tutkimuksen kontekstina

Yksinkertaisimmillaan *kunniaan liittyvällä väkivallalla* tarkoitetaan perheenjäsenten tai sukulaisten toteuttamaa suunniteltua väkivallantekoa silloin, kun perheen tai suvun kunnia on uhattuna (esim. Abu-Lughod 2011, 17; Korteweg 2012, 136). Kunniakoodisto todentuu yhteisön normeina ja sosiaalisina reunaehtoina. Sen keskiössä on yhteisön jäsenten, tyypillisesti naisten, seksuaaliseksi tulkittuun käytäytymisen liittyvä kontrollointi. (Welchman & Hossain 2005, 4.) Kunniaa

vartioidaan esimerkiksi rajoittamalla liikkumista, ystävyksiä tai valinnanvapautta (Sen 2005, 48). Väkivalta voi olla henkistä alistamista tai toivotun käytöksen ylläpitämistä fyysisellä väkivallalla tai sen uhalla (Lidman 2015, 199). Kunniaan liittyvä väkivalta ymmärretään siis yhdistelmäksi erilaisia, tyypillisesti sukupuolistuneita väkivallan ilmenemismuotoja. Niitä yhdistää väkivallan perustelu sosiaalisen järjestyksen ylläpitämiseksi. *Kunnialla* voidaan kuitenkin tarkoittaa erilaisia asioita eri konteksteissa. Sille annetut merkitykset voivat myös muuttua ajassa ja paikassa. Kunniaan liittyvän väkivallan käsittelyn yhteydessä voimme kuvailla niitä yhteyksiä, joissa kunnian ylläpitämiseen liittyy yleisimmin ja todennäköisimmin väkivaltaa, mutta on otettava huomioon, että moni näistä yhteyksistä tapahtuu myös ilman, että ne johtavat väkivaltaan. (Terman 2010, 11.)

Kunniaan liittyvässä väkivallassa on monia yhtymäkohtia muihin lähisuhteissa tapahtuviin väkivallan muotoihin. Sitä tarkasteltaessa tulee kuitenkin ottaa erityisesti huomioon sukupuoleen, siveyteen, yhteisöllisyyteen sekä häpeän ja kunnian käsityksiin liittyvät haavoittuvuudet ja riskitekijät (Lidman 2020, 30–33). Idrissin (2017) mukaan on tärkeää tunnistaa, että vaikka kunniaan liittyvä väkivalta voi ilmetä lähisuhteissa, se eroaa muusta lähisuhdeväkivallasta sen sosiaalisten ulottuvuuksien vuoksi. Väkivalta voi olla osa laajempaa yhteisön tai ryhmän painostusta ja kontrollia, mikä tekee sen tunnistamisen ja käsittelemisen erityisen haasteelliseksi. Väkivallan eri muodot kietoutuvat näin toisiinsa, eikä niitä välttämättä ole yksinkertaista erottaa toisistaan. (Emt.

4–7, 18.) Väki­valta esiintyy harvoin vain yhtenä tietty­nä väki­vallan laji­na, ja kunniaan liitty­vässä väki­vallassa­kin tekijät voivat hyödyntää useita väki­vallan tekemisen tapoja tai muotoja uhrin vahingoittamiseksi.

Etenkin julkisessa keskustelussa kunniaan liittyvä väki­valta on yhdistetty sellaisiin termeihin kuin maahanmuuttaja tai kotikulttuuri, jolloin sen on selitetty tiettyjen ryhmien kulttuuriin kuuluvaksi (Korteweg & Yurdakul 2010; Keskinen 2014). Pohjoismaissa keskustelu kunniaan liittyvästä väki­vallasta on liitetty läheisesti nimenomaan muslimin­naisiin (Keskinen & Vuori 2012, 24). Tieteellisessä keskustelussa vallitsee kuitenkin suhteellisen vahva yhteisymmärrys siitä, että kunniaan liittyvä väki­valta ei paikannu mihinkään tiettyyn kulttuuriin tai uskontoon. Yksi kunniaan liittyvän väki­vallan tutkimuksen keskeisistä keskusteluista on liittynyt siihen, käytetäänkö käsitettä kuitenkin kuvaamaan vain muslimien tai arabien keskuudessa tapahtuvaa lähisuhdeväki­valtaa (esim. Terman 2010; Idriss 2017). Esimerkiksi Terman (2010) esittää, että termin käyttö länsimaisessa kontekstissa on sisältänyt piirteitä, jotka ensinnäkin aiheuttavat muslimi- ja maahanmuuttajaryhmien leimaamista ja syrjäyttämistä, ja toiseksi ylläpitävät hierarkkista asetelmaa. Kunniaan liittyvän väki­vallan yhteydessä kulttuuri on ymmärretty essentialisoivalla tavalla muuttumattomana. Kunniaan liittyvä väki­valta on myös esitetty perustavanlaatuisesti erilaisena ja pahempana kuin länsimaisessa kontekstissa esiintyvä lähisuhdeväki­valta. (Emt.) Ilmiön käsittely vaatiikin tutkijoilta ja auttamisen ammattilaisilta sensitiivistä otetta, jonka ytimessä on väki­vallan kohderyhmästä tehtyjen

oletusten tunnistaminen (esim. Lidman 2015, 187).

Tässä tutkimuksessa ymmärrän kunniaan liittyvän väki­vallan omana, erityisenä väki­vallan muotonaan, joka tulee sen erityispiirteiden vuoksi erottaa muusta lähisuhdeväki­vallasta. Yhdyn kuitenkin Termanin (2010) esittämään kritiikkiin käsitteen yksipuolisesta käytöstä ja etenkin sen toiseuttavasta vaikutuksesta. Juuri tästä syystä pidän tärkeänä tutkia sen käsittelyn yhteydessä tehtyjä tulkintoja.

TUTKIMUKSEN KULKU

Tutkimusaineisto

Keräsin tutkimusaineiston vuonna 2016 sosiaalityöntekijöille suunnatulla kirjoituspyynnöllä ja henkilökohtaisilla haastatteluilla. Hain vastaajia avoimella kutsulla kahdesta sosiaalityöntekijöille tarkoitetuista sosiaalisen median ryhmästä. Etsin vastaajia, jotka olivat tunnistaneet kohdanneensa työssään kunniaan liittyvää väki­valtaa ja sen uhreja. Kerroin tutkimuksen käsittelevän kunniaan liittyvän väki­vallan tunnistamista.

Sain kirjoituspyyntöön yhteensä 10 vastausta. Kaikki vastaajat työskentelivät sosiaalityöntekijän nimikkeellä, kahdeksan lastensuojelussa ja kaksi terveydenhuollossa. Kirjoituspyynnön yhteydessä tiedustelin halukkuutta osallistua tutkimushaastatteluun.

Pyysin kirjoituspyynnössä vastaajia kertomaan tapauksesta tai tapauksista, joissa oli ollut kyse kunniaan liittyvästä väki­vallasta. Kysyin lisäksi ”mistä tietää kyseessä olevan kunniaan liittyvä

väkivalta/konflikti”, ”miten kunniaan liittyvää väkivaltaa on mahdollista tunnustaa” ja ”minkälaisia erityispiirteitä kunniaan liittyvällä väkivallalla on”? Vastausten pituudet vaihtelivat yhdestä lauseesta muutamaa lauseeseen. Vastaukset olivat yhteensä 10 sivua.

Neljä vastaajaa ilmoittautui lisäksi haastateltaviksi. Toteutin yksilöhaastattelut kasvokkain ja niiden kesto vaihteli puolesta tunnista tuntiin. Käytin kirjoituspyynnössä esitettyjä kysymyksiä haastattelun runkona ja lisäksi pyysin vastaajia kertomaan enemmän niistä teemoista, joita he itse toivat esille. Esitin myös tarkentavia kysymyksiä tulkinnan varmistamiseksi, esimerkiksi ”sanoit äsken.. ymmärsinkö oikein, että tarkoittit..?”. Näin haastateltava joko vahvisti, että olin ymmärtänyt vastauksen haastateltavan tarkoittamalla tavalla tai antoi lisätietoa ja vahvisti toisenlaisen tulkinnan. Ääninauhoitin haastattelut ja litteroin nauhoitteet sanasta sanaan. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 40 sivua.

Yleisellä tasolla vastaukset olivat hyvin toistensa kaltaisia ja tapa puhua ilmiöstä huomattavan yhteneväinen. Aineistossa korostui kaksi toisistaan erilaista kuvausta kunniaan liittyvän väkivallan tapauksista. Ensinnäkin kuvattiin tapauksia, joissa uhri oli kertonut kotona tapahtuneesta väkivallasta tai sen uhasta eikä halunnut palata kotiin, jonka jälkeen lastensuojeluviranomaiset sijoittivat lapsen kiireellisenä turvaamistoimenpiteenä. Toisaalta vastaajat kertoivat tytöistä ja naisista, joiden vapautta liikkua tai valita esimerkiksi seuransa itse rajoitettiin. Näistä puhuessaan vastaajat korostivat tilanteen monitulkintaisuutta ja epäselvyyttä. Vastaajat pohtivat minkä

kaiken he ymmärtävät kunniaan liittyväksi väkivallaksi.

Vastaajille esittämäni kysymykset ovat koskeneet nimenomaan kunniaan liittyvää väkivaltaa, enkä ole kysynyt asiakkaiden etnisyydestä tai kulttuurista erikseen. Vastaajien tulkinnat asiakkaiden kulttuurista, kulttuurisista normeista sekä vertailu suomalaisen ja kunniaan liittyvän väkivallan oletettujen osapuolten kulttuurin välillä on siis tullut heiltä itseltään. Ne myös leikkasivat läpi koko aineiston. Juuri siksi aineistoni on ollut omiaan tuomaan esiin toiseutta tuottavia merkityksenantoja, joita työntekijät liittävät asiakkaisiinsa tässä kontekstissa. Tutkimuksen tavoitteena onkin tehdä näkyväksi, miten toiseuttaminen tapahtuu näitä tulkinnoita tehtäessä.

Aineiston analyysi

Analyysimenetelmänä oli teoriaohjaava sisällönanalyysi (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109). Analysoin aineistosta muodostamiani teemoja kunniaan liittyvästä väkivallasta käytävän teoreettisen keskustelun kehityksessä. Kunniaan liittyvän väkivallan käsittelyn on katsottu ylläpitävän hierarkkista asetelmaa väestöryhmien välillä (esim. Terman 2010). Tarkastelin, miten tämä näkyy aineistossani. Analyysin keskeisenä käsitteenä oli toiseuttaminen.

Aloitin analyysini etsimällä aineistosta vastaajien esiin tuomia toistuvia aiheita. Näitä olivat esimerkiksi puhuminen maahanmuuttajista, naisten asemasta, kulttuurista sekä miehistä ja maahanmuuttajayhteisöistä väkivallantekijöinä. Koodasin tekstistä otteita merkitsemällä samaa aihetta koskevat otteet sa-

malla koodilla. Tämän jälkeen siirryin tarkastelemaan otteita kysyen ”mistä tässä on kyse?” (Morse 2008, 727). Näin etsin otteiden läpi kulkevaa punaista lankaa ja muodostin niistä keskeiset teemat. Ensimmäisessä teemassa vastaajat korostivat uhrien ja tekijöiden etnisyyttä ja uskontoa, ja ymmärsivät ilmiön koskevan ”maahanmuuttajia” ja muslimeja. Toiseen teemaan kuuluvat sellaiset kuvaukset, joissa vastaajat käsittelivät kulttuurisia normeja. Näissä vastaajat viittasivat ”muiden” kulttuuriin ja tulkitsivat sen ongelmallisuutta suomalaisen kulttuurin kautta. Vastaajat pohtivat myös uhrien suomalaistumista, sekä kuvasivat uhreja kahden kulttuuriin välissä. Molempia edellä mainittuja teemoja leikkasi läpi sukupuolistunut tapa puhua. Naisen asemaan liittyvät tulkinnat muodostivat siten kolmannen tarkasteleman teeman.

Tämän jälkeen tarkastelin aineistosta tekemiäni havainnoja suhteessa toiseuttamisen käsitteeseen. Kysyin, miten toiseus tuotetaan kussakin teemassa. Lopputuloksena löysin kolme erilaista toiseuttamisen tapaa. Tulosluvussa esitän tulokseni näiden kolmen teeman mukaisissa alaluvuissa. Ensinnäkin kunniaan liittyvän väkivallan käsittelylle oli keskeistä osapuolten sijoittaminen suomalaisen kategorian ulkopuolelle, *maahanmuuttajiksi*. Tässä asiakkaat toiseutettiin etniseksi tai uskonnolliseksi nimetyin eron perusteella. Tarkastelen tätä alaotsikossa ”rodullistaminen maahanmuuttajiksi”. Toiseksi ilmiötä ja asiakkaiden elämää kuvattiin ”muuksi” nimettyjen kulttuuristen normien kautta, joita verrattiin suomalaisena pidettyihin tapoihin. Näin asiakkaat toiseutettiin kulttuurin avulla. Esittelen tämän teeman alaluvussa ”kulttuuristavat tulkin-

nat”. Kolmanneksi sekä rodullistamista maahanmuuttajaksi että kulttuurisia tulkintoja leikkasi läpi sukupuoleen ja naisen asemaan liitetyt oletukset sekä perusteleva suomalaisella tasa-arvoisuudella. Näin suomalaisittain ymmärrettyä tasa-arvoisuutta käytettiin toiseuttamisen välineenä. Kuvaan tätä teemaa alaluvussa ”naisen asema toiseuttavana mittarina”.

Tutkimusetiikka

Kunniaan liittyvää väkivaltaa on tarkasteltava erityisen sensitiivisesti. Tämä on tarkoittanut tutkimuksessani ennen kaikkea sitä, että olen itse tutkijana ollut tietoinen ja tiedostanut tarpeen tarkastella omia ennakkokäsityksiäni käsiteltävästä ilmiöstä sekä esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden tekemistä tulkinnoina muualta muuttaneiden asiakkaiden parissa. Se on merkinnyt myös tietoisuutta ympäröivän yhteiskunnan vaikutuksista käsitteiden valitsemiseen, näkökulmaan ja tapaani käsitellä tutkittavaa ilmiötä (vrt. Anis 2008, 94, 99). Eettisestä näkökulmasta on ollut tärkeää pohtia, minkälaisen kuvan tutkimus kohteestaan antaa. Tämä koskee paitsi kunniaan liittyvää väkivaltaa ja siihen liitettyjä oletuksia, mutta myös vastajiani. Olen yrittänyt tunnistaa tähän liittyvät haasteet.

Kunniaan liittyvän väkivallan aiemmilla käsittelytavoilla on ollut potentiaalia päätyä leimaamaan kokonaisia vähemmistöryhmiä. Siksi valitsin aineistonkeruutavaksi avoimen kutsun, johon ei lähtökohtaisesti sisälly oletuksia esimerkiksi kunniaan liittyvän väkivallan potentiaalisista uhreista. Se ei siten rajaa tarkastelukulmaa tarpeettomasti. Eettisiä valintoja olen tehnyt myös sanojen

käytössä. Käytän esimerkiksi käsitettä *maahanmuuttaja* ja siitä johdettuja sanoja viittaamaan erityisesti toiseuttavaan tapaan puhua muualta muuttaneista henkilöistä essentialisoivalla tavalla yhtenäisenä ryhmänä. Mahdollisimman neutraalia ilmaisua etsiessäni olen sen sijaan päätenyt käyttämään ilmaisua muualta muuttanut tai maahanmuutto-taustainen puhuessani Suomeen muualta muuttaneista henkilöistä tai heidän jälkeläisistään.

Ilmiön ja sen mahdollisten kohde-ryhmien lisäksi eettinen pohdinta on liittynyt aineistoon ja vastaajiini. Ymmärrän, että tutkimusaiheeni voi herättää epämukavuuden tunteita tai jopa vastustusta. Aineistonkeruun vaiheessa tutkimukseni tarkoituksena ei olekaan ollut tarkastella toiseuttavia tulkintoja vaan sitä, miten kunniaan liittyvää väkivaltaa tunnistetaan suomalaisessa sosiaalityössä. Se, että toiseuttavat tulkin-
nat ovat olleet tunnistamisen ja ilmiön nimeämisen keskiössä, on tullut esille aineiston analyysin edetessä. Koska toiseuttavat tulkinnat voivat tuottaa esteitä vähemmistöjen hyvinvoinnille, ne ovat perustavanlaatuisen kysymys sosiaalityölle ja sen etiikalle. Siksi tarvitaan myös tutkimusta, jossa näitä tulkintoja tehdään näkyväksi ja sosiaalityössä reflektoitavaksi. Haluan korostaa, että tarkastelullani ei ole ollut tarkoitus leimata vastaajiani tai sosiaalityötä laajemmin-
kaan. Epämukavuutta herättävien aiheiden käsittely liittyy kuitenkin erot-
tamattomasti vallalla olevien käsitysten ja rakenteiden purkamiseen ja on siksi itsessään tärkeää. (Rajan-Rankin 2015, 217–218; Nadan & Stark 2017.)

Vastaajat tutustuivat tutkimustehtävään, tietosuojakäytäntöihin ja antoivat

suostumuksensa tutkimukseen osallistumiseen ennen kirjoittamispyyntöön vastaamista. Aineistonkeruussa ja säilytyksessä noudatin tutkimuseettisiä tietosuojakäytäntöjä.

TULOKSET

Rodullistaminen maahanmuuttajiksi

Aineistossa korostuu asiakkaiden toiseuttamisen tapa, jossa heidät sijoitetaan suomalaisuuden ulkopuolelle. Asiakas siis määritellään *joksikin muuksi kuin* suomalaiseksi. *Maahanmuuttajat* kuvataan keskenään samankaltaisina ja heidän elämänsä kuvatessa huomio kiinnittyy siihen, mikä heissä eroaa suomalaisena pidetystä. Kuvaa maahanmuuttajaksi nimetystä toisesta rakennetaan siitä käsin, mikä ”heissä” on erilais-
ta kuin ”meissä”.

Vastaajani kuvaavat kunniaan liittyvän väkivallan osapuolia erilaisin tavoin etnisyydestä, maahanmuuttajuudesta tai kotimaasta käsin. Erojen nimeäminen liittyy yksittäisten henkilöiden lisäksi perheeseen, sukuun ja yhteisöihin. Maahanmuuttajuus ja siten sen merkitys paitsi asiakkaan tilanteen, myös ilmiön ja oletetun kotikulttuurin tarkastelulle on ensisijaista, itsestäänselvää ja kyseenalaistamatonta. Useimmiten erilaisen taustan korostaminen ilmenee siten, että kerrotaan uhrin tai tekijän kotimaa, tai puhutaan lähtömaasta. Puh-
heen tasolla siis tehdään ero siihen, että uhri tai tekijä eivät ole *suomalaisia*, vaan tänne jostakin tulleita:

Täs on siis kyseessä neljätoistavuotias tyttö, joka on perheensä kanssa muuttanut tuolta Irakista useita vuosia sitten jo Suomeen.

[...] *yllättävää ei varmaan ole, että maahanmuuttajaperheissä.*

Ensimmäisessä otteessa asiakas määrittyy Irakista muuttaneeksi siitäkin huolimatta, että hän on asunut Suomessa *jo useita vuosia*. Luokittelu rakentuu kotimaalle ja etnisyydelle, ja vahvistaa siten eronteon logiikkaa. Maahanmuuttajuudesta tulee asiakkaan ensisijainen, mutta myös lähestulkoon ainoa käsiteltävä ominaisuus. Mikäli muita ominaisuuksia kuvataan, niitä ovat ikä, sukupuoli ja uskonnollinen tausta, tarkemmin islaminusko.

Etnisyyden ja uskonnon nimeäminen edellä mainitulla tavalla voidaan ymmärtää rodullistavana käytäntönä. Keskinen ym. (2015) mukaan rodullistamisen näkeminen merkityksenantoina tarjoaa mahdollisuuden analysoida siinä tehtäviä hierarkisointeja. Käytäntöä voidaan tarkastella rodullistamisella *joksikin* (esim. Karimi 2023). Aineistossani ilmenevän kotimaan, etnisyyden ja uskonnon yhteenkietoutumista asiakkaiden tarkastelussa, sekä heidän sulkemista ulos suomalaisuuden kategoriasta kuvaa parhaiten *rodullistaminen maahanmuuttajaksi*. Siinä suomalaisuutta ylläpidetään tiedostamattomana ja käsittelemättömänä, sekä keskeisenä että rodullistavan prosessin ulkopuolisena kategoriana (vrt. Jeyashinghamin 2012). Suomalaisuus siis ymmärretään neutraalina arvona, jota vasten ”muut” ovat aina jossain määrin ”rotunsa” edustajia. Näin muualta muuttanut siis toiseutetaan rotunsa, etnisyytensä tai uskontonsa edustajiksi. Maahanmuuttajuus toimii työntekijöiden orientautumisessa ryhmäidentiteettinä kulttuurisille, kielellisille tai uskonnollisille eroille ja suomalaisuudesta muodostuu

soseaalityön käytännössä normi, jota vasten muita määritellään. (Vuori 2012, 241–242.)

Kaiken kaikkiaan maahanmuuttajuus mainitaan ensisijaisena ja keskeisenä asiana, joka liittyy paitsi tapaan ymmärtää kunniaan liittyvää väkivaltaa, myös tapaan jäsentää asiakkaita ja heidän elämänsä. Erilaisuuden kohtaamiseen liittyvä paradigma onkin, että samalla kun maahanmuuttajiksi nimettyjen erilaisuus olemuksellistetaan, myös suomalaiset esitetään homogeenisena ryhmänä (Lehtonen & Löytty 2003, 7–8, 12). Kun erot otetaan työn lähtökohdaksi, voimme kadottaa sen, mikä meissä on yhteistä. Tällöin esimerkiksi erilaisena pidetty asiakas saattaa tulla kohdatuksi ainoastaan erilaisuutensa pohjalta, tässä tapauksessa maahanmuuttajana, mikä voi estää hänen näkemisensä yksilönä.

Asiakkaiden nimeämisellä maahanmuuttajiksi on myös yhteys vastaajieni tulkintoihin ongelmien laadusta. Kun kunniaan liittyvän väkivallan katsotaan koskevan maahanmuuttajia, tilanteita myös tulkitaan ja ne tulevat nimetyksi maahanmuuttajuudesta käsin. Tästä näkökulmasta käsitys asiakkaista maahanmuuttajina paitsi määrittää ilmiön tulkintaa, myös itsessään tuottaa tulkintoja siitä, mikä ymmärretään kunniaan liittyväksi väkivallaksi, kuten seuraavassa aineisto-otteessa huomataan:

... miten se isä selitti sitä asiaa, niitä tiukoja rajoja, että se pimeellä liikkuminen, et ehkä se ei sinänsä liittynyt siihen kunniaan muuten, kun että jos se tyttö olis raiskattu, [...] se isä pelkäsi niin paljon että sille työlle käy jotain, et ehkä se olis sitten vaikuttanut jotenkin sen perheen kunniaan.

Otteessa kuvatussa tilanteessa asiakas on kertonut olevansa huolissaan tytön turvallisuudesta, mistä syystä hän ei halunnut tyttären liikkuvan pimeällä yksin ulkona. Hän on perustellut pelkoaan sillä, että Suomeen oli tapahtuman aikoihin tullut runsaasti nuoria miehiä turvapaikanhakijoina ja perhe asui lähellä vastaanottokeskusta. Kuvaus itsessään tuskin olisi omiaan herättämään kenessäkään huolta kunniaan liittyvää väkivallasta. Vanhemman toimintaa peilattaessa nimenomaan hänen etniseen taustaansa, rajoittamisen syyn tulkitaan kohdistuvan kunnian menettämiseen eikä esimerkiksi tytön tosiasialliseen turvallisuuteen. Näin rajat tulevat tulkituksi kunniaan liittyviksi ja ne kuvaavat naisen asemaa perheessään, vaikka vanhemmat itse tarjoaisivat toiminnalleen muita perusteluita.

Kulttuuristavat tulkinnat

Vastaajat selittävät asiakkaiden erilaisuutta, kunniaan liittyvää väkivaltaa ja tulkintojaan sekä meidän että muiden kulttuureista käsin. Maahanmuuttajiksi rodullistetut asiakkaat määritellään ensisijaisesti kulttuurinsa edustajiksi ja heitä verrataan suomalaisena pidettyyn. Näin asiakkaat toiseutetaan kulttuurin perusteella. Heidän elämänsä liittyviä piirteitä kuvataan kulttuuriin liitettyjen stereotyyppisten käsitysten kautta. Tilanteita ei selitetä, arvioida eikä kuvata millään muulla tavalla, esimerkiksi perheiden yksilöllisten tilanteiden tai Suomeen muuttamiseen liittyvien merkitysten kautta. Kun yksilön elämään liittyviä piirteitä selitetään tukeutumalla yksinomaan kulttuurisiin selityksiin, kyseessä on *kulttuuristava käytäntö*. Siinä kulttuuri nähdään kaiken kattavana selityksenä erilaisille olemisen tavoille

ja elämään liittyviä piirteitä selitetään kulttuurilla sivuuttaen samalla muut mahdolliset selitykset. Kulttuuristamisen kautta tuotetut kategoriat ovat tyypillisesti selvärajaisia, ne voidaan asettaa hierarkkiseen järjestykseen. Lisäksi ne ovat useimmiten toisilleen vastakkaisia. (Keskinen 2012, 296–298; kts myös Hiitola & Peltola 2018, 128–135; Heino & Jäppinen 2022.)

Aineistossani kulttuurisia normeja käytetään kuvaamaan tavoiteltavaa tai toivottua asiantilaa suomalaiseen kulttuurin kuuluvan ja siitä ulosuljetun välillä. Asiakkaiden kulttuuri erotetaan suomalaisesta yksinkertaisesti vertaamalla niitä toisiinsa tai puhumalla ”meidän” tai ”heidän” kulttuureista. Kulttuurinen kuuluminen ja poissulkeminen tapahtuu aineistossa hahmottelemalla ennen kaikkea normaalia suomalaista käytöstä:

Mun mielestä se on aika ilmiselvää, että jos se asia mikä johtaa siihen painostukseen, tai väkivallan uhkaan, tai väkivaltaan on se, et sä käyttäydyt niinkun norm.. öö, no, suomalaiset nuoret, kuin suomalaiset nuoret käyttäytyy [...], elät sellasta elämää, joka ei sovi semmoseen nuoren, siveellisen tytön rooliin niissä kulttuureissa, niin kyllä mä sillon tulkitsen että se on kunniaan liittyvä väkivaltaa.

Aineisto-otteessa vastaajakin huomaa tekevänsä oletuksen ”normaalista” nuorten käytöksestä, mutta korjaa tarkoittavansa ”suomalaisten nuorten” käytöstä. Ote tekee näkyväksi eron, joka kulttuurien välille tehdään. ”Muiden” kulttuuriin viitataan ”niinä kulttuureina”, johon myös yhdistetään ”nuoren siveellisen tytön rooli”. Normaaliksi määrittäytyy ”kuin suomalaisen nuor-

ren” käytös. Kaarina Nikunen (2012, 64–165, 72) puhuu normaalin julmuudesta, jossa stereotyyppiset ja sukupuolistuneet käsitykset ”kotikulttuurista” merkitsevät sitä, että yksilöt ovat eri tavoin kulttuuristen olettamusten määrittämiä. Näin yksilöitä määrittää oletukset kaikista tietystä maasta tulleista perheistä samanlaisina ja arvoiltaan yhdenmukaisina. (Emt.)

Useimmiten kulttuurien välistä jakoa kuvataan aineistossa siten, että maahanmuuttajavanhemmat tarpeettomasti demonisoivat suomalaiset tavat. Määrittelemällä suomalaista käytöstä tehdään myös oletuksia siitä, mitkä asiat eivät ole sallittuja muissa kulttuureissa:

No mä luulen että se liittyy just siihen, että et se tyttö haluaa viettää kavereiden kanssa tosi paljon aikaa ja siihen että on myöhään tuolla sitte kavereiden kanssa, tuolla kodin ulkopuolella ja meikkaa ja laittaa itteään ja tykkää shoppailla ja näin. Mä luulen että kyse on tällasista asioista, mutta et näistä me ei silleen suoraan olla vanhempien kanssa puhuttu, että mikä on suomalaista ja mikä on sitte ehkä jotain muuta, tai heidän kulttuuriin kuuluva.

Yllä olevassa aineisto-otteessa esimerkiksi kavereiden kanssa oleminen, itsensä laittaminen tai ostoksilla käyminen oletetaan maahanmuuttajaperheiden kulttuuriin sopimattomaksi käytökseksi. Samalla ne sisällytetään suomalaisuuteen ja suljetaan ”muiden” kulttuurista. Huomattavaa yllä olevassa otteessa siis on, että merkitysten ei nähdä mahtuvan molempiin kulttuureihin. Asia on ikään kuin joko suomalaista tai jotain muuta. Keskinen (2012, 298–299) kutsuu tällaista kulttuuri-kahtia jakavaa ajattelutapaa hyvinvointinationalismiksi, jossa

ammattilaiset ja viranomaiset tuottavat toiminnassaan rajattua kansakuntaa ja siihen kuulumista sulkemalla tietyt ryhmät ulos yhteiskunnasta kulttuuriseksi nimetyn eron perusteella.

Termanin (2010) mukaan kunniaan liittyvän väkivallan yhteydessä kulttuuri ymmärretäänkin essentialisoivalla tavalla suljettuna ja muuttumattomana. Tämä pätee aineistossani kuitenkin vain ”muiden” kulttuuriin: suomalainen kulttuuri ymmärretään avoimena, muuttuvana ja muovautuvana. Oletus kahden toisistaan irrallisen ja tarkkarajaisen kulttuurin olemassaolosta asettaa ne alttiiksi tarkastelutavalle, jossa kulttuurit eivät sulaudu toisiinsa, eikä niiden rajoista neuvotella, vaan ne konkreettisesti törmäävät, asettuvat vastakkain. Kulttuurien törmäämisestä puhutaankin aineistossa ennalta ymmärrettyyn sävyyn:

Niinku siis tää on tyttölapsiin kohdistunut, teini-ikäsiin siinä vaiheessa kun alkaa olla omaa tahtoa ja tavallaan tulee se kulttuurien törmääminen, että nuori nainen halua vähän itse alkaa päättää asioista ja on sitte saattanut syntyäki Suomessa ja ei oo tavallaan semmosta, että on se veto sinne oman kaveriporukan juttuihin...

Aineisto-otteessa vastaaja katsoo kulttuurien yhteentörmäyksen väistämättömänä osana maahanmuuttotilanteen nuorten elämää. Teini-ikään liittyvä irtautuminen vanhemmista tulkitaan maahanmuuttajuuden kontekstissa kodin kulttuurisista normeista irtautumiseksi. Näin esimerkiksi omista asioista päättäminen ja rajojen hakeminen määrittyvät maahanmuuttajaperheiden kontekstissa perheen kulttuuristen rajojen hakemiseksi sen sijaan, että sitä

tulkittaisiin perhesuhteista, murrosiästä tai perheen sisäisistä vuorovaikutushaasteista käsin, kuten voisi olla, jos kyseessä olisi suomalaiseksi mielletty perhe (vrt. Hiitola 2015, 131–132). Samalla omista asioista päättämistä käyte-
tään esimerkkinä asioista, joka viittaa kulttuurien törmäämiseen. Tulkitsen, että ”omista asioista päättäminen” määrittyy vastaajan mielessä suomalaiseen kulttuuriin kuuluvaksi, ja siten nuoren kotikulttuurin vastaiseksi.

Naisen asema kulttuurin mittarina

Kun asiakkaat rodullistetaan *maahanmuuttajamiehiksi* tai *maahanmuuttajanaisiksi*, heihin liitetään myös aineksia sukupuolten oletetuista ominaisuuksista (Anis 2012, 340) ja rooleista eri kulttuureissa. Maahanmuuttajatyttöihin ja naisiin liitetään aineistossa uhripositio tai heidän toimijapositionsa sivuutetaan, kun taas miehille ja ympäröivälle yhteisölle annetaan vahva, alistava toimijapositio. Suomalaisen ja maahanmuuttajiksi rodullistettujen asiakkaiden kulttuurin perustavanlaatuisesti eroksi nousee naisen asema, jota käsitellään tasa-arvoisuuden kautta. Suomalaisittain ymmärretyllä sukupuolten tasa-arvolla onkin suuri merkitys suomalaiseen yhteiskuntaan kuulumisen tai kuulumattomuuden määrittelyssä rodun ja etnisyyden pohjalta. (Keskinen & Vuori 2012, 9, 27; Anis 2012, 340; myös Buzungu & Rugkåsa 2023.)

Vastaajani ymmärtävät sukupuolten tasa-arvon keskeisenä osana suomalaista kulttuuria, jota muualta tulevien tulee kunnioittaa. Tasa-arvoisuuden vastakohtaksi asetetaan naisia alistavat maahanmuuttajakulttuurit, näkyvimmin niin sanottu muslimikulttuuri.

Naisen tasa-arvoisuus miehen kanssa on vastaajien tulkinnoissa ensisijainen, neuvottelematon ja universaali hyve. Vastaajat käyttävät naisen asemaa suomalaisen kulttuurin paremmuuden osoittajana ja siten hierarkkisenä rajanvetona. Tämä ilmenee esimerkiksi oletuksissa, joita maahanmuuttajiksi rodullistettujen kulttuureista tehdään. Naisen asemaan viitataan monin paikoin esimerkiksi puhumalla tyttöjen pukeutumissäännöistä tai huivin käyttämisestä. Siihen viitataan myös suoraan esimerkiksi puhumalla naisen asemasta muslimikulttuurissa. Juuri huivin käyttö on ilmiö, jonka kautta Suomessa on rakennettu kuvaa suomalaisista naisista ratkaisevalla tavalla poikkeavista maahanmuuttajanaisista. Heidän elämäänsä kuvatessa korostetaan piirteitä, joista on länsimaissa tullut tuomittavia, kauhistuttavia ja sääliä aiheuttavia. Nämä piirteet ovat vahvistaneet etenkin musliminaisten ongelmallisuutta viranomaisten silmissä ja muualta muuttaneisiin liittyvää ongelmadiskurssia. (Tiilikainen 2003, 268–269.)

Vastaajat tekevät naisten ja tyttöjen asemasta monenlaisia oletuksia esimerkiksi arvioimalla, että maahanmuuttajavanhemmat väheksyvät tyttöjen koulutusta, tai että tytöt eivät saa harrastaa tai meikata. Näin ne ilmentävät tyttöjen huonoa asemaa kulttuurissa. Myös väkivalta oletetaan osaksi maahanmuuttajanaisten elämää. Alla olevassa aineisto-otteessa vastaaja esimerkiksi olettaa, että muu yhteisö hyväksyy ”vaimon hakkaamisen”, kun taas suomalaisessa yhteiskunnassa sitä ei pidetä hyväksyttävänä:

Ja myös se niinkun että miten se muu yhteisö suhtautuu siihen, että eihän Suomessa

niinku myöskään hyväksytä sitä, että ei kukaan mee sillain sanomaan että sä toimit oikein, kun sä hakkasit vaimos, kun se toimi noin, että sitähän pidetään tosi paheksuttavana.

Otteessa vastaaja arvelee, että maahanmuuttajayhteisöissä on jäseniä, jotka paitsi hyväksyvät väkivallan, myös kannustavat siihen toteamalla sen olevan oikein. Toisaalta otteessa esitetään, että suomalaisessa yhteiskunnassa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa pidetään erityisen paheksuttavana. Näin siitäkin huolimatta, että naisiin kohdistuvan lähisuhdeväkivallan kokemukset ovat suomalaisilla naisilla hyvinkin yleisiä (esim. Attila ym./Tilastokeskus, 2023) ja sukupuolten tasa-arvosta huolimatta naisiin kohdistuva väkivalta on Pohjoismaissa erittäin yleistä (Gracia & Merlo 2016). Aineistossa toistuu kuitenkin ajatus, että naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ei suomalaisessa kulttuurissa hyväksytä, toisin kuin muissa kulttuureissa. Miesten väkivaltaisuus naisia kohtaan ja sen hyväksyttävänä pitäminen on siis oletus, joka otetaan määrittelyiden keskiöön, kun puhutaan maahanmuuttajiksi rodullistettujen kulttuureista. Vastaajani selittävät väkivallan kulttuuriin kuuluvaksi, jolloin sukupuolistunut väkivalta saa myös oikeutuksensa siitä. Niin kutsutun vaarallisen maahanmuuttajamiehen kuvaan sisältyykin oletus lähtömaan kulttuurin ja sukupuolen rooleista väkivallan aiheuttajina. Alistetun maahanmuuttajanaisen hahmolla taas on keskeinen osa myös suomalaisen itsemäärittelyn projektissa, jossa tasa-arvon ja vapauden arvostaminen määritellään suomalaiseksi.

Suomalaisittain ymmärretystä tasa-arvosta rakennetaan valtasuhteiden

kautta normia ja maahanmuuttajiksi rodullistetuista kulttuureista alempiarvoista toista (Valovirta 2010, 92–93, 97). Suomalainen tasa-arvoisuus muodostuu perustavaa laatua olevaksi arvoksi, jolla voidaan perustella varsin avointakin toiseuden tuottamista. Keskinen ja Vuori (2014, 24) puhuvat jopa institutionalisoidusta tasa-arvohallinnasta, jossa laajalti hyväksyttyä sukupuolten tasa-arvon ihannetta käytetään rakentamaan erotteluita ja hierarkioita etnisyyden ja rodullistavien käytäntöjen pohjalta. Näin tasa-arvodiskurssia käytetään valta-asetelmien tukemiseen. Naisen aseman tarkastelu suomalaisittain ymmärretyn tasa-arvoisuuden kautta on ongelmallista, koska se ottaa annettuna naiseuden tavoiteltavat tai hyvänä pidetyt määritelmät (esim. Markkola 2002, 78). Samalla siinä sivuutetaan muissa kulttuurisissa todellisuuksissa elävien naisten itsensä antamat määritelmät naiseudelle tai kokemuksilleen tulkitsemalla asioita suomalaisesta tasa-arvoisuudesta käsin. Aineistossani vastaajat käyttävät tätä tulkintaa perusteluna maahanmuuttajiksi rodullistettujen naisten toiseuttamiselle. Maahanmuuttajiksi tai muslimeiksi rodullistetuille naisille tarjoillaan korkeintaan mahdollisuutta kokea, että he eivät ole alistettuja:

Samalla tavalla niinku nää tytöt, jotka kasvavat sitten siellä muslimikulttuuriin, ni ne käy jonku, eikä ne välttämättä koe olevansa alistettuja, eikä siinä sillon jos ihminen ei koe olevansa alistettu, niin ei kai siinä oo mitään pahaakaan. Ja onhan paljon siis suomalaisiakin naisia, jotka tykkää hyvin perinteisistä sukupuolirooleista.

Aineisto-otteessa vastaaja olettaa, että vaikka muslimitytöt eivät välttämättä koe olevansa alistettuja, he kuitenkin

käytännössä ovat sitä. Vastaaja vertaa muslimityttöä suomalaisiin perinteistä sukupuolirooleista pitäviin naisiin. Suomalaisessa sukupuolijärjestyksessä tasa-arvoisuus onkin tarkoittanut perinteisenä pidetyn naiseuden hylkäämistä. Sen sijaan tasa-arvo tarkoittaa naisten pääsyä miehisinä pidettyihin elämänalueisiin. Tasa-arvon nähdään syntyvän siitä, että sekä naiset että miehet käyvät palkkatyössä, vaikka edelleen esimerkiksi vastuu lapsista, kotitöistä ja sukulaisista on vahvasti naisen ”perinteiseen sukupuolirooliin” kuuluvia. Suomalaisessa sukupuolijärjestyksessä tasa-arvo ei siis ole tarkoittanut sitä, että esimerkiksi hoivavastuu tai naiseus itsessään olisi yhtä arvokasta kuin miehisinä pidetyillä elämänalueilla toimiminen. Pikemminkin tasa-arvoisuus on tarkoittanut perinteiseksi nimetyn naiseuden hylkäämistä. (Lempiäinen 2002, 24–28.) Onkin paikallaan pohtia, missä määrin erilaiset naiseuden kokemukset tulevat määritellyiksi alistettuina.

JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkimuksessani kysyin, miten toiseuttaminen näkyy sosiaalityöntekijöiden tulkinnoissa kunniaan liittyvästä väkivallasta ja sen kohderyhmistä. Tulokseni osoittavat, että kunniaan liittyvän väkivallan käsittelyssä käytetään toiseutta tuottavia tulkintoja. Ensinnäkin toiseutta tuotetaan rodullistamalla asiakkaat maahanmuuttajiksi, jolloin ilmiön käsittelylle on keskeistä asiakkaan sijoittaminen suomalaisen kategorian ulkopuolelle. Toiseksi maahanmuuttajaksi rodullistetun asiakkaan elämää ja sen eri piirteitä määrittää ensisijaisesti hänen kulttuurinsa. Maahanmuuttajaksi rodullistettu yksilö toisin

sanoen typistetään taustakulttuurinsa stereotyyppiseksi edustajaksi (Heino & Jäppinen 2022, 177). Kun ”muiden” kulttuuria verrataan suomalaiseen kulttuuriin, suomalaisuutta käytetään neutraalina arvona, jota vasten muita arvioidaan. Näin tuotetaan toiseutta kulttuuriseksi nimetyn eron perusteella. Keskeiseksi kulttuuriseksi eroksi nostetaan naisen asema perheessä, kulttuurissa ja yhteiskunnassa. Näin naisen asemaa käytetään kulttuurien toiseuttavana mittarina. Tulokseni vahvistavat näiltä osin aiempia havaintoja siitä, että kysymykset sukupuolten tasa-arvosta nousevat keskeiseen asemaan kulttuurisissa määrittelyissä (Yurdakul & Korteweg 2013). Näitä jakoja ylläpitämällä sosiaalityön ammattilaiset vahvistavat erontekoa ”meidän” ja ”muiden” välillä.

Tutkimukseni vahvistaa aiempia Pohjoismaissa saatuja tutkimustuloksia (esim. Eliassi 2015; Hiitola & Peltola 2018) siitä, että työntekijät ottavat kulttuuriset erot työskentelyn keskeiseksi viitekehyydeksi. Erityisen haastavaksi tilanteen tekee se, että kunniaan liittyvällä väkivallalla kuitenkin on sellaisia kulttuurisia juuria, joita ei voida ohittaa. Tulosteni valossa on riski, että asioiden käsittely jää kulttuurisiksi nimettyjen stereotyyppisten oletusten varaan, mikä puolestaan saattaa estää asiakkaan kohtaamisen yksilönä ainutlaatuisessa tilanteessaan. Oletukset vaikeuttavat ilmiöön puuttumista ja oikean auttamistavan valitsemista. Vaarana on yhtäältä, että joidenkin etnisten ryhmien parissa tilanteet tulkitaan herkästi kunniaan liittyväksi väkivallaksi. Toisaalta kunniaan liittyvää väkivaltaa voidaan myös jättää tunnistamatta tilanteissa, joissa

sen oletetut etniset tunnusmerkit eivät täyty.

Kunniaan liittyvän väkivallan parissa tehtävä sosiaalityö vaatii kriittistä reflektiota siitä, miten ymmärrys väkivallan ja kulttuurin välisistä yhteyksistä rakentuu ammatillisissa käytännöissä ja millaisin seurauksin (kts. Honkatukia & Myllylä 2018). Sosiaalityöntekijän on tärkeää tutustua asiakkaiden yksilölliseen taustaan ja tilanteeseen. Yhdynkin tulosteni pohjalta Heinon ja Jäppisen (2022) puheenvuoroon, jonka mukaan sosiaalityössä tulee suunnata huomio muualta muuttaneiden arjen todellisuuteen. Kohtaamisissa tarvitaan avointa ja neuvottelevaa tapaa ymmärtää kulttuuria ja sen merkityksiä perheiden arjessa. Kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamisessa tämä tarkoittaa ensinnäkin sitä, että pystymme havainnoimaan toiseutta tuottavia tulkintojamme osana ongelmanmäärittelyä. Toisin sanoen meidän tulee reflektoida, millaisten ennakkoletusten varassa toimimme. Toiseksi meidän tulee suunnata huomionamme erittelemään asiakkaidemme elämässä vaikuttavien yksilöllisten tekijöiden seurauksia.

Työskentely saa paremmat lähtökohdat, mikäli sosiaalityöntekijät rohkautuvat aidosti kyseenalaistamaan omat tulkintansa esimerkiksi muualta muuttaneiden naisten asemasta perheessään sekä kysymään ja keskustelemaan näistä asioista asiakkaidensa kanssa. Kaiken keskiöön tulee nostaa asiakkaan itsensä antamat merkitykset tilanteelleen ja sen mahdollisille ratkaisuille.

Tutkimukseni rajoituksena voi olla, että aineisto on pieni ja kerätty jo vuonna 2016. Nyt kerättyinä aineisto saattai-

si olla erilainen. Siihen voisi vaikuttaa esimerkiksi julkiseen keskusteluun tai yleiseen mielipideilmastoon liittyvät muutokset tai muutokset sosiaalityön sisällä. Julkisella keskustelulla ja yleisellä mielipideilmastolla viitataan erilaisten sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen liittyvien keskusteluiden ja cancel-kulttuurin nousuun. Näissä puhetapoihin kiinnitetään huomiota ja toisaalta vääristä puhetavoista voi aiheutua sosiaalisia seuraamuksia. Sosiaalinen paine vastata ”oikein” voi vaikuttaa yksilöiden halukkuuteen ilmaista näkemyksiään haastavista aiheista. (esim. Sobande ym. 2022; Norris 2023.) Toisin sanoen vastaajieni käsitykset muiden sosiaalityöntekijöiden hyväksyttävänä pitämistä näkemyksistä saattaisivat vaikuttaa heidän halukkuuteensa ilmaista omia näkemyksiään. Tästä johtuen vastaajat saattaisivat antaa sosiaalisesti toivottavampia vastauksia, jolla tarkoitetaan sitä, että vastaajan todellisen mielipiteen ja tutkijalle esitetyn kuvauksen välillä on ristiriita (Bergen & Labonté 2020). Näin se ei välttämättä kuvaisi vastaajien todellisia tulkintoja. Aineistoni onkin edelleen erityisen relevantti liittyen siihen tapaan, jolla se rakentaa kuvaa kunniaan liittyvän väkivallan ilmiöstä sosiaalityössä. Koska toiseuttavia käytäntöjä ei vielä ole suomalaisen sosiaalityön käytännöissä juurikaan purettu, valitsin käyttää aineistoa sen iästä ja koosta huolimatta.

KIRJALLISUUS

- Abu-Lughod, Lila (2011) Seductions of the “honor crime”. *Differences* 22 (1), 17–63. <https://doi.org/10.1215/10407391-1218238>
- Attila, Henna & Keski-Petäjä Miina & Pietiläinen Marjut & Lipasti Laura

- & Saari Juhani & Haapakangas Kimmo (2023) Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021: Loppuraportti. Helsinki: Tilastokeskus. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-244-717-3> Luettu 11.10.2023
- Anis, Merja (2008) Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 47/2008 Helsinki: Väestöliitto.
- Anis, Merja (2012) Isäkuvat monikulttuurisissa lastensuojelun kohtaamisissa. Teoksessa Suvi Keskinen, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampere university press. 321-348.
- Bergen, Nicole & Labonté, Ronald (2020) "Everything is perfect, and we have no problems": detecting and limiting social desirability bias in qualitative research. *Qualitative health research* 30 (5), 783-792. <https://doi.org/10.1177/1049732319889354>
- Buzungu, Hilde Fiva & Rugkåsa, Marianne (2023) Lost in culture: Language discordance and culturalization in social work with migrants. *Nordic Social Work Research* 13 (4), 537-549. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2023.2216707>
- Elfving Ström, Eeva (2021) Rasismi ja rodullistaminen. Askelmerkkejä rasismivastaiseen sosiaalityöhön. Teoksessa Aila-Leena Matthies, Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen (toim.) Aikussosiaalityö: Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Helsinki: Gaudeamus Oy. 167-178.
- Eliassi, Barzoo (2015) Constructing cultural otherness within the Swedish welfare state: The cases of social workers in Sweden. *Qualitative Social Work* 14 (4), 554-571. <https://doi.org/10.1177/1473325014559091>
- Gracia, Enrique & Merlo, Juan (2016) Intimate partner violence against women and the Nordic paradox. *Social Science & Medicine* 157, 27-30. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2016.03.040>
- Heino, Eveliina Maria & Jäppinen, Maija (2022) Näkökulmia kulttuurin merkityksiin sosiaalityön käytännöissä ja tutkimuksessa. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 30 (2), 174-181. <https://doi.org/10.30668/janus.112106>
- Hiitola, Johanna (2015) Hallittu vanhemmuus. Sukupuoli, luokka ja etnisyyshuostaanottoasiakirjoissa. *Acta Universitatis Tamperensis* 2026. Tampere: Tampere university press.
- Hiitola, Johanna & Peltola, Marja (2018) Tuotettu ja koettu toiseus viranomaisten ja maahanmuuttotaustaisen vanhempien kohtaamisissa. Teoksessa Johanna Hiitola, Merja Anis ja Kati Turtiainen (toim.) Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi: kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä. Tampere: Vastapaino, 124-145.
- Honkatukia, Päivi & Myllylä, Martta (2018) Nuoret, perheväkivalta ja rodullistava kontrolli: Tarkastelussa rikosilmoitukset perheenjäsenen ja sukulaisen tekemistä pahoinpitelyistä. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti* 26 (3), 187-207. <https://doi.org/10.30668/janus.64884>
- Idriss, Mohammad Mazher (2017) Not domestic violence or cultural tradition: is honour based violence distinct from domestic violence?, *Journal of Social Welfare and Family Law* 39 (1), 3-21. <https://doi.org/10.1080/09649069.2016.1272755>
- Juhila Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Vastapaino: Tampere
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi, & Pösö, Tarja (1995) Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat. Konstruktivistinen näkökulma. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.
- Jönsson, Jessica H (2013) Social work beyond cultural otherisation. *Nordic Social Work Research* 3 (2), 159-167. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2013.834510>
- Karimi, Zeinab (2023) I am not the info desk for Islam and Arabs: the racialization of Islam and boundaries of citizenship. *Ethnic and Racial Studies* 47 (1), 45-63. <https://doi.org/10.1080/01419870.2023.2210659>
- Keskinen, Suvi (2012) Kulttuurilla merkityt toiset ja universaalinen kohtelun paradoksi väkivaltatyössä. Teoksessa Suvi Keskinen, Jaana Vuori, ja Anu Hirsiaho (toim.) Monikulttuurisuuden sukupuoli.

- Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampere university press. 291–320.
- Keskinen, Suvi (2014) Islam ja sukupuolistuneen väkivallan uhka suomalaisessa mediakeskustelussa. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) Islam, hallinta ja turvallisuus. Turku: Eetos. 55–77.
- Keskinen, Suvi & Vuori, Jaana (2012) Erot, kuuluminen ja osallisuus hyvinvointiyhteiskunnassa. Teoksessa Suvi Keskinen, Jaana Vuori, ja Anu Hirsiaho (toim.) Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampere university press, 7–38.
- Kivipelto, Minna (2004) Sosiaalityön kriittinen arviointi sukupuolistavien merkitysten ja käytäntöjen purkajana. Teoksessa Marjo Kuronen, Riitta Granfelt, Leo Nyqvist & Päivi Petrelius (toim.) Sukupuoli ja sosiaalityö. Juva: PS-Kustannus. 249–276.
- Korteweg, Anna C. & Yurdakul, Gökçe (2010) Religion, culture and the politicization of honour related violence: A critical analysis of media and policy debate in Western Europe and North America. Thematic Paper for the United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD), the Project on Religion, Politics and Gender Equality.
- Korteweg, Anna C. (2012) Understanding honour killing and honour-related violence in the immigration context: implications for the legal profession and beyond. *Canadian Criminal Law Review* 16 (2), 33–58.
- Lempiäinen, Kirsti (2002) Kansallisuuden tekeminen ja toisto. Teoksessa Tuula Gordon, Katri Komulainen & Kirsti Lempiäinen (toim.) Suomineiton hei! Kansallisuuden sukupuoli. Tampere: Vastapaino, 19–36.
- Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (2003) Miksi erilaisuus? Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) Erilaisuus. Tampere: Vastapaino. 7–17.
- Lidman, Satu (2015) Väkivaltakulttuurin perintö: sukupuoli, asenteet ja historia. Gaudeamus.
- Lidman, Satu (2020) Familial control, collectivity and gendered shame: Past and present vulnerabilities. Teoksessa Marita Husso, Sanna Karkulehto, Tuija Saresma, Aarno Laitila, Jari Eilola & Heli Siltala (toim.) Violence, gender and affect: interpersonal, institutional and ideological practices. Cham: Palgrave Macmillan. 29–47. https://doi.org/10.1007/978-3-030-56930-3_2
- Markkola, Pirjo (2002) Vahva nainen ja kansallinen historia. Teoksessa Tuula Gordon, Katri Komulainen ja Kirsti Lempiäinen (toim.) Suomineiton hei! Kansallisuuden sukupuoli. Tampere: Vastapaino. 75–90.
- Morse, Janice M. (2008) Confusing categories and themes. *Qualitative health research* 18(6), 727–728. <https://doi.org/10.1177/1049732308314930>
- Nadan, Yochay & Stark Marina (2017) The pedagogy of discomfort: Enhancing reflectivity on stereotypes and bias. *British Journal of Social Work* 47 (3), 683–700. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcw023>
- Nikunen, Kaarina (2012) Sukupuolistuneet mediakuvastot ja yllärajainen kokemus maahanmuuttajanuorten arjessa. Teoksessa Suvi Keskinen, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampere University Press, 155–173.
- Norris, Pippa (2023) Cancel culture: Myth or reality? *Political studies* 71(1), 145–174. <https://doi.org/10.1177/003232172111037023>
- Olsson, Helen & Bergman, Ann (2022) From silence to recognition: Swedish social services and the handling of honor-based violence. *European Journal of Social Work* 25 (2), 198–209. <https://doi.org/10.1080/13691457.2021.1882395>
- Rajan-Rankin, Sweta (2015) Anti-racist social work in a ‘post-race society’? Interrogating the amorphous ‘other’. *Critical and Radical Social Work* 3 (2), 207–220. <https://doi.org/10.1332/204986015X14286590888439>
- Rugkåsa, Marianne & Ylvisaker, Signe (2021) From culturalisation to complexity – a critical view on the cultural competence discourse in social work. *Nordic Social Work Research* 11 (3), 239–248. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2019.1690558>
- Sobande, Francesca & Kanai, Akane &

- Zeng, Natasha (2022) The hypervisibility and discourses of 'wokeness' in digital culture. *Media, Culture & Society* 44 (8), 1576-1587. <https://doi.org/10.1177/01634437221117490>
- Terman, Rochelle L. (2010) To specify or single out: should we use the term "honor killing"? *Muslim World Journal of Human Rights* 7 (2), 1-39. <https://doi.org/10.2202/1554-4419.1162>
- Tiilikainen, Marja (2003) Arjen islam. Somalilainien elämää Suomessa. Tampere: Vastapaino.
- Valovirta, Elina (2010) Ylirajaisten erojen politiikkaa. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino. 92-105.
- Vuori, Jaana (2012) Arjen kansalaisuus, sukupuoli ja kotouttamistyö. Teoksessa Suvi Keskinen, Jaana Vuori & Anu Hirsiö (toim.) *Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampere: Tampere University Press, 235-262.
- Welchman, Lynn & Hossain, Sara (2005) 'Honour', rights and wrongs. Teoksessa Lynn Welchman & Sara Hossain (toim.) *'Honour'. Crimes, paradigms and violence against woman*. Lontoo: Zed books ltd. 1-21.
- Yurdakul, Gökçe & Korteweg, Anna C (2013) Gender equality and immigrant integration: Honor killing and forced marriage debates in the Netherlands, Germany, and Britain. *Women's Studies International Forum* 41 (3), 204-214. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2013.07.011>

ENGLISH SUMMARY

EEVA ELFVING STRÖM: DISMANTLING OTHERING IN SOCIAL WORK – HONOR-RELATED VIOLENCE AS AN EXAMPLE

The article addresses interpretations made in social work that produce othering particularly in the context of honor-related violence. It analyzes how honor-related violence is perceived as a social problem in Finnish social work and the interpretations made in this context. The article highlights the issue of othering, where individuals are categorized into "us" and "others" based on cultural differences, creating hierarchies. The study uses data collected from social workers, revealing interpretations based on cultural assumptions. The article emphasizes the importance of critical reflection in social work practices to dismantle othering interpretations and provide appropriate support to victims.